

VASTUULLINEN HISTORIAN TUTKIMUS

Miksi pitäisi opiskella historiaa, kun sitä voi lukea kirjasta?”, kysyi kerran toisen alan kollega, jonka nimeä en onneksi muista.

Samoin kuin topografia muokkaa karttaa, jolla etenemme maastossa, menneisyys ja kertomukset siitä vaikuttavat ihmisyyteen ja näiden keskinäisiin suhteisiin. Historia kertoo menneisyydestä, mutta ennen kaikkea se kertoo, miten ymmärrämme menneisyyden. Modernina kriittisenä tieteenalana historia pyrkii totuudenmukaisuuteen kuitenkin tiedostaen, ettei esitetty kertomus voi olla kuin yksi monista mahdollisista, tiettyjen lähteiden varassa rakennetuista tulkinnoista.

Perinteisesti historian tutkimus perustuu kirjallisiin lähteisiin, mutta nykyisin käytetään asiakirjojen lisäksi myös muunlaisia lähteitä artefakteista ja taideteoksista lauluihin ja muistitietoaineistoihin. Vaikka historian tutkimus onkin avoin monitieteisyydelle ja uusille lähteille, sen keskeisimpinä menetelminä pysyvät lähdekritiikki ja historiallisen tiedon soveltaminen aineiston tulkinnassa.

Historioitsijalle lähdekriittinen menetelmä ei ole vain lähteen totuudenmukaisuuden tai kirjoittajan motiivien arviointia, vaan ennen kaikkea lähdekertomuksen rakenteen ja sanoman tulkitsemista ajallisessa kontekstissa. Mihin tapahtumiin, ilmiöihin tai käsityksiin lähteen sanamuodot, väitteet ja käsitteet viittaavat? Mitä lähteistä mahdollisesti puuttuu, ja mitä nämä puutteet saattavat tarkoittaa?

Hieman vanhemmille ajoille on tyypillistä, että lähteissä ei kerrota juuri niistä asioista, joita historioitsija haluaisi tutkia,

CHARLOTTA WOLFF

**Kirjoittaja on on Turun
yliopiston Suomen
historian professori.**

tai lähteitä ei ylipäänsä ole. Kun historioitsija joutuu rakentamaan tulkintansa lähdefragmenttien varassa, tulos on ikään kuin prisman läpi kulkenut heijastus menneisyydestä: kuva voi näyttäytyä juuri tällaisena, mutta se saattaisi olla myös toisenlainen, mikäli tiedon laatu tai määrä olisi toinen. Historia ei väitäkään olevansa sama asia kuin menneisyys, vaan se on kertomus tästä ja sellaisena aina epätäydellinen ja muuttuva.

Kuten salapoliisi, historioitsija joutuu etsimään joskus hyvinkin heikkoja näytönkappaleita. Lähdeaineiston tulkinnaassa tarvitaan osaamista esimerkiksi vanhojen asiakirjojen, käsialojen, symbolien ja kielten ymmärtämiseksi oikeassa ajallisessa kontekstissaan. Samoin historian kirjoittamiseen tarvitaan ammattitaitoa ja koulutusta, sillä sanat ja käsitteet, joilla historioitsija operoi, eivät ole yhdentekeviä: puhutaanko Suomen 1800-luvun osalta esimerkiksi ”autonomiasta”, ”autonomian ajasta” vai peräti ”keisariajasta”? Nämä ovat kannanottoja, jotka luovat mielikuvia kadonneesta ajasta, mutta ne eivät aina välttämättä vastaa totuutta menneisyydestä.

Menneisyydestä totuudenmukaisesti kertominen edellyttää myös sen tiedostamista, ettei historiallista totuutta voida kaikissa asioissa koskaan saavuttaa. Koska maailma on kompleksinen ja menneisyydestä on säilynyt vain fragmenttaarisia lähteitä, historia on väistämättä tulkinta. Sitä se on myös jo siksi, että se on tarina ja kertomus, kun taas sen kuvaama mennyt maailma on jotain enemmän ja laajempaa, kokonaisuus vailla alkua, loppua ja tarinallista rakennetta.

Silti historia ei ole pelkästään hyvän tarinan kertomista, vaikka historia onkin myös kaunokirjallinen genre. Ammatti-

---

Historiankirjoitus voi limittyä propagandaan ja myytinrakentamiseen.

---

taitoinen historioitsija tiedostaa oman tulkintansa rajallisuuden samoin kuin hän tiedostaa historiallisen tiedon kerronnallisuuteen liittyvät riskit ja illuusiot.

Historiaa voidaan kirjoittaa monesta näkökulmasta ja monella tavalla, eikä kertomusten oikeellisuus ole mitattavissa laskennallisesti. Vastuullinen historioitsija tiedostaa omat teoreettiset lähtökohtansa ja tulkinnalliset positionsa. Kriittisenä tieteenä historia on kuitenkin pikemmin empiirinen kuin ideologinen, eikä se ole niin leimallisesti paradigmaattinen kuin jotkut muut humanistis-yhteiskuntatieteelliset alat, joilla tietyt selitysmallit teorioineen ja käsitteistöineen ohjaavat ajoittain tieteenalan sisäistä keskustelua.

Tämä ei tarkoita, etteikö historia heijastaisi tekijänsä arvo maailmaa. Historia on aina rakentunut osana yhteiskuntien itseymmärrystä. Siinä missä länsimainen tieteellinen historiankirjoitus pyrkii vapaaseen ja kriittiseen keskusteluun ja on ollut vahvasti sidoksissa yhteiskunnan modernisaatioon, jossain muussa ajassa ja paikassa historian tehtävä on toinen.

Suurissa kriiseissä historiaa myös käytetään tiettyjen ratkaisujen ja pyrkimysten oikeuttamiseen. Historiankirjoitus voi näin limittyä propagandaan ja myytinrakentamiseen. Tämänkin takia on huolehdittava historiantutkimuksen tieteellisyydestä: historia ei katoa eikä historian kirjoittaminen lopu, vaikka ammattitaitoiset ja vastuulliset historioitsijat katoaisivat, vaan joku muu kirjoittaisi sen silloin heidän sijastaan vailla totuuden tavoittelusta johtuvia estoja ja pidäkkeitä.